

Žitenice

KOSTEL
SV. PETRA
A PAVLA

GALERIE VÝTVARNÉHO UMĚNÍ V LITOMĚŘICÍCH

Jaromír Homolka

Románská hlava ze Žitenic

Památce Jiřího Mašína

Z kostela sv. Petra a Pavla v Žitenicích u Litoměřic pochází soubor románských soch, z nichž byly donedávna známy tři. Ještě v roce 1874 byly zazděny na severní vnější straně kostela a Greuber, jemuž za tuto informaci vděčíme, zároveň poznamenal „...dass sie wiederholt versetzt worden sind.“¹ V roce 1908 byly sochy sneseny, dvě lépe zachované vsazeny do zdi pod severní emporu v interiéru žitenického kostela, a třetí, poškozená, uložena v Diecesním muzeu v Litoměřicích.² Odtud byla roku 1940 převzata do Městského muzea v Litoměřicích a později, když byla nějakou dobu nezvěstná, nalezena v nouzovém skladu muzea; stalo se to nejspíše po roce 1949 (ještě Kutal ji 1949 uvádí jako nezvěstnou). Roku 1951 byla konzervována a vystavena. Obě sochy v interiéru žitenického kostela byly sňaty roku 1966, převezeny do litoměřické Oblastní galerie, roku 1967 restaurovány a vystaveny.⁴

Podle místní tradice však šlo původně o sochy čtyři. Nedlouho po vyjití Grueberovy práce - 1887 - se ve Vlastivědě litoměřického okresu hovoří o čtyřech sochách, a to jako o pozůstatku druhé středověké stavby: „...vier steinerne Figuren wahrscheinlich die Evangelisten.“⁵ S jistými nejasnostmi potvrdil tuto tradici roku 1923 H. Ankert, když v souvislosti s oběma sochami tehdy v interiéru žitenického kostela poznamenal, že „před několika léty nalézaly se dvě další, zcela podobné figury na vnějším bloku kostelní věže, jedna z nich je v diecezním muzeu, druhá zmizela.“⁶ S tím souhlasí i svědectví bývalého žitenického faráře Kumpfa i zápis v pamětnici žitenické fary, že čtvrtá socha, rozbitá na několik kusů, byla zakopána před průčelím „na místě, které lze přesně určit.“⁷ Jde však zřejmě

o legendu a zlomky plastiky jsou, jak ukazuje Jaroslav Macek v tomto katalogu, zazděny někde ve stěně chóru kostela v Žitenicích.

Nové světlo vrhl na problém čtvrté sochy překvapující nález při opravách žitenického kostela sv. Petra a Pavla na jaře 1989. Pod vrstvou omítek nad druhým oknem (od západu) druhého patra jižního bočního průčelí, asi 160 cm pod korunní římsou (v ose okna a přesně uprostřed), se objevil hrubě připravený výklenek o rozměru asi 17 x 20 cm a v něm polychromovaná kamenná hlava, zjevně opatrně uložená a uschovaná, hledící široce rozevřenými očima na nedaleké Litoměřice; dojem byl neobyčejně sugestivní, bylo v tom až cosi magického. Hlava byla vyjmuta pod dohledem odborné komise dne 3. května 1989 a uložena na Děkanském úřadu v Litoměřicích.⁸ Na první pohled bylo zřejmé, že jde o nález mimořádného významu, že máme před sebou velmi kvalitní zlomek další románské plastiky, s největší pravděpodobností oné poněkud záhadné čtvrté sochy. Hovoří pro to i materiál, opuka, výška hlavy, zpracování bloku, jehož je hlava součástí, její typ i jeho formální zpracování.¹⁰ Pokusíme se doložit, že souvislosti s dosud známými žitenickými románskými sochami jsou tak bezprostřední, že můžeme předpokládat vznik v jedné dílně. Definitivní odpověď na otázku, zda jde vskutku o hlavu čtvrté sochy by ovšem dovolilo studium zazděných zlomků. Snad se výstava stane podnětem k archeologickému průzkumu příslušného místa.

Nevíme proto také, zda postava, ke které žitenická hlava patřila, měla křídla, jako je mají ostatní tři sochy. Nasvědčuje-li však její zadní strana, že byla součástí podob-

